

Vertinimo komisijai

**VII LIETUVOS MOKINIŲ ETNINĖS KULTŪROS OLIMPIADA
ŠALIES ETAPAS**

**ETNOKULTŪRINIO PAŽINIMO TESTAS
TEMA „KALENDORINIAI PAPROČIAI IR LIAUDIES KŪRYBA“**

**Amžiaus grupė: 11–12 kl.
60 taškų**

Laikas užduotims atlikti:

45 min.

Molėtai
2025 m. gegužės 2 d.

1. Pažiūrėkite ištrauką iš dokumentinio filmo „Imu Jūsų duoną“ (1987 m.) apie Rasų (Joninių) papročius.

1.1. Kurią dieną švenčiama Rasų šventė?

Atsakymas: _____ Birželio 23 d. (naktį iš 23 į 24 d.)

1 taškas

Vertinimas

1.2. Kodėl švenčiama būtent šią dieną?

Atsakymas: _____ Nes tai vasarvidis, vasaros saulėgrįža, nes tai ilgiausia diena ir trumpiausia naktis (tinka visi atsakymai)

1 taškas

Vertinimas

1.3. Išvardinkite šešis papročius, užfiksuotus šioje filmo ištraukoje.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____
- 6) _____

Kupoliavimas, vainikų pynimas, karties (kupolės) puošimas žolynais, kupolinės dainos, vainikų mėtymas ant karties, būrimas iš surinktos kupolės,ėjimas pro vartus, vainikų leidimas į vandenį, dainos prie laužo, laužo kūrenimas, prausimasis, maudymasis ryte, rasos rinkimas, tekančios saulės apdainavimas (tinka visi atsakymai, gali būti ir kitų variantų).

6 taškai

Vertinimas

1.4. Paaiškinkite trijų papročių (pasirinktinai) simbolinę prasmę:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

3 taškai

Vertinimas

1.5. Kokie Rasų nakties burtai susiję su meile, spėjimais apie būsimas vedybas?

Atsakymas: _____ Pinami vainikai, mėtomi ant karties (kupolės), vainikai leidžiami į vandenį (tinka visi atsakymai)

1 taškas

Vertinimas

1.6. Kokie Rasų (Joninių) dainoms būdingi pasikartojantys priedainiai skambėjo vaizdo įrašė? Parašykite du:

1) _____

2) _____ Kupolėle, daulėliu, oi čiūta čiūta (tinka visi atsakymai)

2 taškai

Vertinimas

2. Užgavėnės yra švenčiamos daugelyje pasaulio šalių. Papročiai ir tradicijos skiriasi, tačiau daug kas sutampa.

2.1. Įrašykite švenčių pavadinimus po atitinkamomis nuotraukomis: *Blynų diena (Jungtinė Karalystė)*, *Rio de Žaneiro karnavalas (Brazilija)*, *Maslenica (Ukraina)*, *Venecijos karnavalas (Italija)*.

Maslenica (Ukraina)

Venecijos karnavalas (Italija)

Blynų diena (Jungtinė Karalystė)

Rio de Žaneiro karnavalas (Brazilija)

4 taškai

Vertinimas

2.2. Išvardinkite tris įvairiose pasaulio šalyse švenčiamų Užgavėnių panašumus:

1) _____

2) _____

3) _____ Linksmybės, persirengėliai, kaukės, blynai, vaisės (galimi kiti atsakymai)

3 taškai

Vertinimas

3. Nuotraukose – paprotys, būdingas daugumai pavasario švenčių.

3.1. Kaip jis vadinamas? _____ Šokimas lenton

3.2. Koks šio veiksmo maginis tikslas? _____ Kad geriau augtų linai, kad merginos greičiau ištekėtų

3.3. Išvardinkite tris kalendorines šventes, kurioms būdingas šis veiksmas:

1) _____

2) _____

3) _____ Velykos, Atvelykis, Sekminės, Jurginės, kai kur buvo ir per Užgavėnes (tinka visi atsakymai)

5 taškai

Vertinimas

4. Nemažai pavasario švenčių papročių susiję su kiaušinių marginimu, ridenimu ir pan. Keliais žodžiais parašykite, ką simbolizuoja kiaušinis.

Atsakymas: _____ Kiaušinis simbolizuoja gyvybės atsiradimą, vaisingumą, kosmosą; tikėta, kad pradaužus kiaušinį iš jo išlenda gyvybė, o ridinėjant ta gyvybė persiduoda ir žemei; kiaušiniams mūsų protėviai priskirdavo nemažai gydomųjų ir kitų galių (tinka bet kuris atsakymas)

1 taškas

Vertinimas

5. Vokiečių etnografas Karlas Kapeleris XIX a. viduryje aprašė šį Mažojoje Lietuvoje tarp lietuvininkų gyvavusį paprotį: „*Vakare tai jaunieji susitarė į pulką ir ėjo į kitą kiemą, kaip senoviškas būdas buvo <...>. Tai jie susėjo po langu to gaspadoriaus ir maldavosi, ar pavelys <...>. Kad gaspadorius sakė „je“, paskui šitie pradėjo dainuoti tokių dainų:*

*Labas vakars, pon gaspador! Ei lalo,
Labas vakars, pon gaspador!
Ar jau miegi saldų miegą? Ei lalo!
Ar jau miegi saldų miegą?
Išsibudink, pasijudink! Ei lalo!
Išsibudink, pasijudink.
Atsikėlė gaspadorius, ei lalo,
Atsikėlė gaspadorius,
O ir langą atsidarė, ei lalo.
O ir langą atsidarė.“*

5.1. Apie kokius dainininkus rašoma? Kaip jie vadinami?

Atsakymas: _____ Lalauninkai (lalautojai)

5.2. Kokios šventės metu jie lankydavo kaimynus?

Atsakymas: _____ Per Velykas

5.3. Kokių dovanų jie gaudavo iš aplankytų šeimininkų?

Atsakymas: _____ Margučių, sūrio, riešutų

3 taškai

Vertinimas

6. Antrą Sekminių dieną šeimininkai leisdavo piemenukams ilgiau pamiegoti, o gyvulius tądien išgindavo merginos, kurios buvo vadinamos *rytelninkėmis*.

6.1. Tas rytas buvo jaunimo šventė ir turėjo specifinį pavadinimą. Koks jis? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- ☐ Gegužinė
- ☒ Rytelis (rytagonė)
- ☐ Pusrytelis

6.2. Merginos *rytelninkės* turėjo savo atskirus pasilinksminimus. Jos susėsdavo gražiausioje vietoje, pindavo vainikus, burdavo savo laimę, dainuodamos apeidavo paruges. Kaip yra vadinamos dainos, kurias dainuodavo *rytelninkės*? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- ☐ Naktigonių dainos
- ☒ Rytgonių dainos
- ☐ Sūpuoklinės dainos

2 taškai

Vertinimas

7. Pagal lentelėje įrašytus dainų refrenus (pasikartojančius priedainius) atpažinkite, kuriam kalendoriniam laikotarpiui (pavasario, vasaros ar žiemos) tos dainos priklauso:

Būdingi dainų refrenai	Kalendorinis laikotarpis
<i>Lalo žalio vyno</i>	Pavasario
<i>Kupolio rože</i>	Vasaros
<i>Aleliuma loda</i>	Žiemos
<i>Ūcia lylia lyliutėla</i>	Pavasario

4 taškai
Vertinimas

8. Karinėse-istorinėse dainose matome savitą Lietuvos istorijos pasakojimą. Kuo senesnės dainos, tuo jose mažiau istorijos faktų. Prie pateiktų dainų grupių nurodykite jų senumą, nurodydami skaičiais jų istorinę chronologiją (nuo 1 iki 4, pradedant nuo seniausių):

- 3 Vilniaus vadavimo dainos
- 4 Tremtinių, politinių kalinių, partizanų dainos
- 1 Napoleono karo laikų dainos
- 2 1863 m. sukilimo dainos

4 taškai
Vertinimas

9. Mitologinės dainos – tai kūriniai apie mitines būtybes. Šioms dainoms būdingi sužmoginti dangaus kūnų įvaizdžiai, pastebima žemės garbinimo atgarsių ir pan. Dauguma mūsų mitologinių dainų žinomos iš Liudviko Rėzos paruošto ir 1825 m. išleisto lietuvių liaudies dainų rinkinio „Dainos“. Perskaitykite mitologinę lietuvių liaudies dainą „Mėnuo saulužę vedė“, atsakykite į klausimus:

Mėnuo saulužę vedė Pirmą pavasarėlį. Saulužė anksti kėlės, Mėnužis atsiskyrė. Mėnuo viens vaikštinėjo, Aušrinę pamylėjo. Perkūns, didžiai supykęs, Jį kardu perdalijo. Ko saulužės atsiskyrei, Aušrinę pamylėjai, Viens naktį vaikštinėjai?	9.1. Kokios keturios mitinės būtybės apdainuojamos? 1) _____ Mėnulis 2) _____ Saulė 3) _____ Aušrinė 4) _____ Perkūnas 9.2. Kokie astronominiai, paros meto reiškiniai atsispindi dainoje? _____ Diena ir naktis, mėnulio fazės
--	---

5 taškai
Vertinimas

10. Nuotraukose – seniausios garsą (triukšmą) skleidžiančios priemonės, priskiriamos prie lietuvių tradicinių instrumentų.

10.1. Įrašykite jų pavadinimus po paveikslėliais pasirinkę iš sąrašo: *molinė švilpynė, kaulo užžynė, medinis varpelis, tošelė, tarškynė*.

				
Tarškynė	Kaulo užžynė	Molinė švilpynė	Medinis varpelis	Tošelė

5 taškai

Vertinimas

10.2. Kurį iš jų varovai naudojo medžioklėje?

Atsakymas: _____ Tarškynė

1 taškas

Vertinimas

11. Kanklės – vienas iš lietuviams būdingų muzikos instrumentų, turintis akivaizdžių regioninių skirtumų. Parašykite po nuotraukomis, kuriems etnografiniams regionams priskiriamos šios kanklės:

		
Suvalkijai (Sūduvai)	Mažajai Lietuvai	Aukštaitijai

3 taškai

Vertinimas

12. Įrašykite trūkstantį žodį ar žodžius:

Senosiose Lietuvos sodybose XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje buvo gyvas gražus paprotys – virš stalo, prie kurio susirenka šeimynykščiai, palubėje kabinti (ką?) šiaudinius sodus, sodus su besisupančiais juose paukščiais, saulelėmis, žvaigždelėmis ar kt. Šie trapūs, trumpaamžiai dirbiniai savo mediatyviu sukuriavimu skleidžia gerą energiją ir kelia žvilgsnį aukštyn.

1 taškas

Vertinimas

13. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis žavėjosi lietuvių liaudies dainomis ir puikiai suvokė jų neįkainojamą vertę. Jis rašė: „Ritmo monotonija – tai viena iš svarbiausių ir, drįstu pasakyti, gražiausia mūsų dainų ypatybė. Šita monotonija duoda didelį, prakilnų rimtumą ir klausydamas ilgiau pradėti justų jos gilų mistišką būdą, <...> melodijos, kurios užgimė žmogaus sieloje, stipriausiai veikia, turi galybę žavėti“.

Perskaite Čiurlionio mintis atsakykite į klausimus, kas dar būdinga lietuvių liaudies dainoms, kuo jos gražios, ypatingos jums? (50 žodžių) (Vertinama už teiginį (1 taškas) ir du jo argumentus (2+2 taškai)).

5 taškai

Vertinimas

Šaltiniai:

1. <https://www.ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-tema-kalendoriniai-papročiai-ir-liaudies-kūryba.html>
2. <https://ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-rengiant-mokinius-olimpiadai-tema-kalendorines-sventes-ir-papročiai.html>
3. <https://ekgt.lt/etnografiniai-regionai/bendra-informacija/>
4. <https://www.vle.lt>
5. <http://www.naujasigelupis.lt/?p=12938>
6. https://www.tartle.lt/lt/kolekcijos/skulpturine_kompozicija_sv_jurgis.html
7. https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=258626491908593&id=197001503645112
8. <https://metu-ratas.lmta.lt/nuotraukos>
9. https://www.ekgt.lt/media/dokumentai/Lietuviu_kalendorines_sventes_Imbrasiene_B.pdf
10. Klimka L. Lietuviškų tradicijų skrynelė. V., 2025.
11. https://www.europeana.eu/lt/item/2021802/LIMIS_726758186